

RECENZE

Bělovský Petr. *Obligace z kontraktu. Smlouva a její vymahatelnost v římském právu*. Auditorium: Praha, 2021, 359 s.

Když před necelým stoletím vydal Jan Vážný své *Římské právo obligační*,¹ náš časopis přešel jeho dílo bez povšimnutí.² Nehodilo by se dopustit, aby podobný osud potkal Bělovského pozoruhodnou knihu o smluvních obligacích.

Začala-li recenze již takto, srovnajme obě publikace.

Juristická romanistika je vědecký obor, který se přirozeně vyvíjí a přichází s novými hypotézami a poznatky. Zároveň ale platí ne tak dávný bonmot, že „*v soukromém právu se všechno mění, jen moudrost starých Římanů zůstává*“.³ Výhoda římského práva spočívá v tom, že jeho pojetí, instituty, pojmy a normativní konstrukce nerozvrátí už žádné novelizační běsnění. Nedosti na tom. Římské právo především stále ovlivňuje naše právní myšlení⁴ a, v oblasti práva soukromého nepochybně, i zákonodárství, jak bylo v našem prostředí nedávno ukázáno na příkladu věcných práv i za spolutažského přispění původce recenzované publikace.⁵ Pokud jde o zahraniční literaturu, připomeňme alespoň Zimmermannův monumentální spis mapující vliv římského obligačního práva zvláště na německou, anglickou a jihoafrickou jurisdikci.⁶

Bělovský hned v úvodu svého spisu důvodně poukazuje, že římské právo ztělesňuje „*nejlépe zdokumentovaný dochovaný právní systém, jenž fascinoval hloubkou propracovanosti, myšlenkovou bohatostí a zejména systémovou funkčností osvědčenou staletími do té míry, že se stal přirozenou inspirací a modelem pro právní řády většiny Evropy a dalších zemí světa*“ (s. 12). Plyne z toho, že dobře napsaná romanistická práce vztažená k právním zařízením známým i z pozitivního práva nemá význam jen pro romanisty, ale rovněž pro

1 VÁŽNÝ, Jan. *Římské právo obligační. Část I*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1924. VÁŽNÝ, Jan. *Římské právo obligační. Část II*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1927. Dílo bylo vydáno znovu v roce 1946 (Brno: Právnik); toto vydání recenzoval ještě téhož roku pro *Sborník věd právních a státních* zasvěcené Jiří Cvetler.

2 Jakkoli Jan Vážný tehdy (1921–1927) působil na právnické fakultě v Bratislavě, přehlédli uvedené dílo i *Právní obzor*. První svazek uvedeného Vážného díla recenzoval Otakar Sommer pro *Sborník věd právních a státních* (1924, roč. XXIV, s. 184 an.).

3 HAJN, Petr. Jaký vzor pro soukromé právo? (Pomíjívá modernost). *Ekonom*. 1993, roč. III., č. 43, s. 78.

4 A že jde o působení v mnoha směrech prospěšné, indikuje nevrlý přístup totalitních zřízení k římskému právu, ať již šlo o režimy nacistické (k tomu např. KOSCHAKER, Paul. *Europa und das Römische Recht*. 2. vydání. München – Berlin: C. H. Beck, 1953) nebo komunistické, jejichž touha po „*znásilnění práva a podřízení i soukromého života lidu libovůli vládnoucí vrstvy*“ (KNAPP, Viktor. *Problém nacistické právní filosofie*. Praha: V. Linhart, 1947, s. 181) byla příznačná. [Nelze pominout, že Knapp krátce poté změnil na nemálo let slovník; jeho slova o „*romanistické veteši*“ jsou dostatečně známa (K otázkám nového občanského práva. Praha: Orbis, 1950, s. 15).] Po roce 1948 nemělo římské právo v Československu vůbec na různých ustláno. Bylo na tom dokonce o dost hůř než v jiných evropských zemích sovětského bloku. Ještě před přijetím zákona o vysokých školách (zák. č. 58/1950 Sb.) došlo v roce 1949 ke „*studijní reformě*“, při níž římské právo jako samostatné vyučovaný předmět zmizelo. Stálo mnoho úsilí a přesvědčování, než jeho výuka byla alespoň v omezené míře obnovena (srov. BARTOŠEK, Milan. *Římské právo a socialistická společnost*. Praha: Academia, 1966).

5 SKŘEJPEK, Michal et al. *Římské právo v občanském zákoníku. Komentář a prameny. Věcná práva*. Praha: Auditorium, 2017.

6 ZIMMERMANN, Reinhard. *Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Clarendon Press, 1996.

širší okruh zájemců, a také, že si takové dílo uchová trvalou hodnotu. Institucím *Heyrovského* čas mnoho neubral, zatímco *Kalouskovo* státní právo z téže doby zůstává desetiletí v nejedné právnické knihovně už jen jako pouhá kuriozita.⁷ Podobnou výhodou jsou nadány také *Vážného* obligace – svědčí o tom mimo jiné i fakt, že se jimi rovněž i autor recenzované publikace zabývá a odkazuje na ně (např. na s. 83, 119, 122, 286 ...). Jistě si též benefit podrží i obligace *Bělovského*.

Jsou ovšem i rozdíly.

Vážný začal psát obligační právo krátce po dosažení třicátého roku věku. Při vydání prvního svazku mu bylo třiatřicet let a měl za sebou kromě kratších prací jedno větší vědecké dílo.⁸ Svůj text koncipoval jako učební text pro studenty. Přizpůsobil tomu styl i rozsah svého spisu. Jistě zamýšlel postupně vytvořit systém římského práva obdobně, jak se to v meziválečném období podařilo *Otakaru Sommerovi* nebo krátce po válce *Miroslavu Boháčkovi* a jak o tom svědčí jednak další svazek, výslovně označený jako díl předpokládané soustavy,⁹ jednak obecná část, vydaná však až posmrtně.¹⁰

Bělovský k tvorbě recenzovaného díla přikročil již ve zralém věku,¹¹ jako hotová vědecká osobnost. *Bělovský* publikuje přes dvě desetiletí. Pozornost si z jeho samostatných knižních počinů zaslouží především monografie o držbě,¹² z jeho podílu na práci autorských kolektivů oceňují výklad *Bělovského* k vlastnictví a nabytí vlastnického práva v prvním svazku „romanistického komentáře“ k občanskému zákoníku.¹³ Ve své nejnovější knize věnuje smluvním závazkům 339 stran výkladového textu. To několikanásobně přesahuje rozsah věnovaný obligačnímu právu v aktuálních učebnicích.¹⁴ Dokonce i monumentální učebnice *Heyrovského* z dob, kdy byl na římské právo na právnických fakultách kladen daleko větší důraz,¹⁵ vyhradila obecným institutům obligací a smluvním závazkům 255 stran. *Bělovský* tak vytvořil ve svém oboru dílo věnované smlouvě a smluvním závazkům v naší literatuře dosud nejobsáhlejší, které daleko přesahuje status učebnice. Začínající adeпти právní vědy na fakultách ji jistě masově číst nebudou. Recenzovaná kniha má všechny parametry vědecké monografie. Na první pohled je to patrné z její systematiky, z poznámkového aparátu i ze seznamu použité literatury. Také rozsah díla naznačuje, že obsahově jde do podrobností, které daleko přesahují požadavky výuky římského práva v magisterském studijním programu.

⁷ HEYROVSKÝ, Leopold. *Institute římského práva*. 2. vydání. Praha: J. Otto, 1894; KALOUSEK, Josef. *České státní právo*. 2. vydání. Praha: Bursík a Kohout, 1892.

⁸ VÁŽNÝ, Jan. *Actiones poenales. Pojem a struktura soukromých žalob trestních ve vývoji práva římského a hlavní problémy romanistické, sem se vztahující*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1923 (šlo o autorův habilitační spis obhájený v roce 1920). Rok po vydání prvního svazku *Římského práva obligačního* vydal Vážný ještě spis *Custodia v právu římském: příspěvek k vývoji a úpadku soukromoprávního ručení za výsledek*. Bratislava: Právnická fakulta Univerzity Komenského, 1925.

⁹ VÁŽNÝ, Jan. *Vlastnictví a práva věcná: soustava práva římského. Díl II*. Brno: Právník, 1937. Mimo hmotněprávních učebních textů vyšla *Vážnému* také učebnice *Římský proces civilní*. Praha: Melantrich, 1935, a to jako první svazek Randovy knižnice právnické.

¹⁰ VÁŽNÝ, Jan. *Nauky všeobecné: Soustava práva římského. Díl I*. Brno: Právník, 1946.

¹¹ *Bělovskému* nezbyvá mnoho měsíců do „velebného kmetství“ *Jaroslava Vrchlického*.

¹² BĚLOVSKÝ, Petr. *Usucapio. Vydržení v římském právu*. Praha: Auditorium, 2018.

¹³ SKŘEJPEK, Michal et al. *Římské právo v občanském zákoníku. Komentář a prameny*. Praha: Auditorium, 2017.

¹⁴ A to nejen českých, ale i zahraničních. Např. HAUSMANIGER, Herbert – SELB, Walter. *Römisches Privatrecht*. 6. vydání. Wien – Köln – Weimar: Böhlau, 1991 věnuje smluvním obligacím prostor na necelých osmdesáti stranách; obdobně slovenská učebnice REBRO, Karol – BLAHO, Peter. *Římské právo*. 3. vydání, Bratislava: Iura edition, 2003, atd.

¹⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a system soukromého práva římského*. 4. vydání. Praha: J. Otto, 1910.

Celé dílo je rozděleno do devíti kapitol, přičemž poslední dvě, jak dáno logikou římského obligačního práva, se věnují procesním otázkám spojeným s vymahatelností plnění podle smlouvy.

První kapitola nazvaná *Kontrakt jako obligace* zarazí již názvem civilistu chápajícího smlouvu jako obligační *Entstehungsgrund*¹⁶ a zvyklého rozlišovat smlouvu a obligaci jako různé pojmy. Bělovský píše v uvedeném smyslu na různých místech díla také např. o vymahatelnosti kontraktu, o jeho zániku, rovněž o splnění či jednostranném ukončení smlouvy, ač by civilista raději mluvil o splnění dluhu, zániku smluvní obligace, jednostranném ukončení závazku, vymahatelnosti smluvní povinnosti. Recenzent chápe, že si autor pro obor římského práva toto terminologické pojetí může obhájit: *contractus est ultro citroque obligatio*, čili, jak se shodují *Labeo* a *Ulpianus*: smlouva je závazek převzatý oběma stranami.¹⁷ Obdobný výrok o deliktu však v pramenech hledáme marně a recenzent má za to, že se takového (*delictum est obligatio*) sotvakdo dopustil. Recenzent tedy, byv dříve než *Digestami* odchován díky svému i autorově společnému učiteli *Gaiem*,¹⁸ jehož slova „*omnis enim obligatio vel ex contractu nascitur vel ex delicto*“¹⁹ jsou snad každému známa, se nenechá přesvědčit, že se např. nájem díla rovná smlouvě o dílo (s. 219) a že by ztotožnění kontraktu s obligací bylo právníctví vůbec ku prospěchu.

Kapitola, kterou Bělovský své dílo otevírá, počíná výkladem, kde že se vlastně z dějin vynořilo slovo *contractus*, co znamená a jak se etablovalo. Je to partie zajímavá, snad i trochu detektivní a také poučná, zvlášť pro dnešek chrlící do veřejného prostoru slova často bez zamyšlení nad jejich skutečným obsahem. Autor v této kapitole vysvětluje, jaký smysl mělo v římském právu právní pouto (*iuris vinculum*), jež v římskoprávním pojetí vystupuje především v kontextu žalob (s. 27 a násl.) a věnuje se i mnoha jiným otázkám obecného významu. Z nich recenzenta nejvíc zaujal výklad věnovaný důvěře (věrnosti) a autorovo pojednání, jak se vedle *fides* objevila *bona fides* a proč (s. 40 a násl.).

V druhé kapitole se autor analyzuje problematiku závaznosti smluv. Vyzdvihuje římskoprávní zásadu typové vázanosti kontraktů a kromě uznaných smluvních typů se zabývá dohodami, „*quorum appellationes nullae iure civili proditae sunt*“ (nepojmenovanými civilním právem), jejichž obsah se teprve poznenáhlu uznával za právně vymahatelný – leč nikoli akceptací zásady *pacta sunt servanda*. Že svou roli i v tomto směru sehrávala jurisprudence, je jasné (s. 69 a násl.). Ta se zabývala mj. i otázkami, pod kterou z pojmenovaných smluv podřadit ujednání, u nichž nejrůznější *accidentalia negotii* přiřazení k určitému smluvnímu typu ztěžují. Dnes již praktikující právník naštěstí nemusí bádát, o jakou smlouvu jde při přenechání skupiny gladiátorů k zápasům v aréně za úplatu jinému (s. 72, rovněž s. 217), avšak třeba vetešnické smlouvy (s. 76) se uzavírají dodnes.

¹⁶ SAVIGNY, Friedrich Carl, von. *Das Obligationenrecht als Theil des heutigen römischen Rechts. II. Bd.* Berlin: Veit und Comp., 1853, s. 7.

¹⁷ Srov. D. 50, 16, 19: (*Ulpianus libro 11 ad edictum*) „*Labeo libro primo praetoris urbani definit, quod quaedam agantur, quaedam gerantur, quaedam contrahantur; et actum quidem generale verbum esse, sive verbis sive re quid agatur, ut in stipulatione vel numeratione: contractum autem ultro citroque obligationem, quod Graeci συνάλλαγμα [synallagma] vocant, veluti emptionem venditionem, locationem conductionem, societatem: gestum rem significare sine verbis factam.*“ Odkaz na řecké συνάλλαγμα míří zjevně k Aristotelovi, který se obligačním synallagmatem zabýval např. v *Eticé Nikomachově* (2. vydání. Praha: Petr Rezek, s. 127, 132, 136 aj.). Bělovský má k tématu pěknou pasáž o symetrii a reciprocitě kontraktů na s. 32 an.

¹⁸ GAIUS. *Učebnice práva ve čtyřech knihách (Institutiones)*. Praha: Univerzita Karlova, 1981 (překlad KINCL, Jaromír).

¹⁹ Inst. Gai, 3, 88.

V římském právu nebylo jakékoli ujednání pro strany závazné do té míry, že by bylo možné vymoci splnění ujednané povinnosti žalobou. K takovému výsledku se právo dopracovávalo v postupných krocích, ale v římském právu se „*nikdy nedospělo k principu všeobecné závaznosti dohod*“ (s. 53). Bělovský dokládá, že první písemná formulace myšlenky „úmluvy budtež zachovávány“ se objevuje v závěru *Constantovy* vlády v roce 348 v rozhodnutí církevního koncilu v Kartágu ve sporu o hranice mezi dvěma diecézemi (s. 93). Trvalo ještě hodně dlouho, než se zásada *pacta sunt servanda* prosadila jako obecná zásada světského civilního práva (s. 99–100). Tento příběh líčí Bělovský dosti poutavě.

Následující kapitola pojednává o uzavírání kontraktu a jeho perfekci. Autor v její úvodní partii zdůrazňuje, že právní pravidla vztažená k ofertě a akceptaci, vázanosti oferenta ofertou atd. římské právo neznalo, respektive neformulovalo pro uzavírání smluv obecná pravidla (s. 101). Zabývá se však instituty, jež soudobé soukromé právo zná, a které jsou svými počátky s římským právem různou měrou spojeny, ať již to je *culpa in contrahendo*, anebo závdavek (s. 103 a násl., s. 294). Klíčovým pojmem spojeným s uzavíráním smlouvy je ovšem konsens (s. 104 a násl.) a otázky s ním spojené. Z nich recenzenta nejvíc zaujal výklad o kauze, důvodu, proč se někdo smluvně zavazuje, a vývoji přístupu k ní, jímž se postupně překonával formalismus smluvního práva (s. 121 a násl.).

Ve čtvrté kapitole se autor zaměřil na obsah smlouvy. V úvodní partii se čtenář dozví o vzájemném ovlivňování sociálních konvencí i juristických paradigmat na jedné straně a potřeb praxe na straně druhé, dozví se, jak se některá dogmata pod tlakem praxe lámala a jak jiná takovému tlaku dlouhá staletí odolávala (s. 136 a násl.). Poté se přechází k jednotlivým konkrétnějším tématům: interpretaci kontraktu (s. 142 a násl.), pravidlu *contra proferentem* (s. 149 a násl.), kvalifikaci a konverzi kontraktu (s. 151 a násl.), nemožnosti (s. 156 a násl.) a otázkám spojeným s rozporem kontraktu se zákonem a s obcházením zákona (s. 161 a násl.), jakož i s rozporem kontraktu s dobrými mravy (s. 165 a násl.). Výklad je zasvěcený a má ve svých důsledcích řadu přesahů nad rámec římského práva. Např. pasáž o výkladu smlouvy ukazuje, jak formální stránka, jež je právu dána geneticky, snadno přeroste ve formalismus střetávající se s živou kontraktační praxí. Autor ukazuje, jak při interpretaci ujednání postupně vítězila myšlenka, že „*obsah smluvní obligace je zásadně třeba dovozovat z toho, co bylo zamýšleno při jejím sjednávání, tj. ze společné vůle smluvních stran*“ (s. 144), což vedlo prosazování konceptu převahy vůle nad slovy (s. 145). Poznává také, že šlo o názor dominantní, nikoli konsenzuální (s. 145). Kdo sleduje naše současné soukromé právo a jeho odraz v soudní praxi, vidí, že přepjatý formalismus je stále vitální: *Papinianovu* tezi, že je namísto „*přihlížet spíše k vůli než ke slovům*“ (s. 145), nejednou přebíjí hlas ze záhrobí předešlé kodifikace, že vůle je relevantní, jen není-li v rozporu s jazykovým projevem.²⁰ „*Historie práva ukazuje až příliš jasně a příliš často, jak snadné je pro muže zákona podlehnout vlastnímu zakořeněnému hříchu formalismu.*“²¹

Nejobsáhlejší kapitola knihy je nazvána *Typizované nominální kontrakty*. Přesahuje sto stran textu a rozsahem jde takřka o třetinu celé publikace. V souladu s logikou římské soustavy začíná stipulací, sponzí a fiducií, obsáhle se věnuje koupi, nájmu, jehož římská podoba (*locatio conductio*) se až v novověku rozpadla na tři smluvní typy, společnosti

²⁰ Srov. § 35 odst. 2 zák. č. 40/1964 Sb.

²¹ „*The history of law shows only too clearly and too often how easy it is for the man of law to succumb to his besetting sin of formalism.*“ ALLEN, Carleton Kemp. *Law in the Making*. 6. vydání. Oxford: Clarendon Press, 1958, s. 369.

a mandátu, jakož i dalším smluvním typům až po zástavní smlouvu, jejíž formy (*pignus* a *hypotheca*) ovšemže mají věcněprávní aspekty tak silné, že je současné právo řadí mezi věcněprávní smlouvy. Ve výkladu o koupi věnuje autor zaslouženou pozornost následkům poruch při plnění smluvních povinností, ať již jsou důsledkem náhody (s. 285 a násl.), anebo jsou-li výsledkem porušení smluvní povinnosti právní (s. 207 a násl.) či faktické vady (s. 213 a násl.). Bělovský píše v této souvislosti o odpovědnosti za náhodu, za evikci, za vlastnosti a faktické vady věci. Možná by bylo lépe psát o ručení, podobně jak o něm autor v tomto (tradičním) slova smyslu píše jinde (např. na s. 332).²²

V šesté kapitole se Bělovský zaměřil na zánik smluvní obligace. Výklad logicky zahajuje pojednáním o soluci. Pokud jde o jiné způsoby zániku závazku, zdůrazňuje tehdejší právní i etické chápání obligace jako právního pouta odrážející se v představě, že takové pouto lze zrušit jen splněním. Původně např. bylo formální prominutí dluhu (*acceptilatio*) založeno na předstírání, že dluh byl splněn (s. 291, 298). Z toho důvodu se jiné případy předčasného zániku obligace z vůle stran, neřkuli jen jedné z nich, prosazovaly se zdrženlivostí jako výjimky z pravidla, tedy postupně, spíše „ve spojení s konkrétními typy institutů a s konkrétními typizovanými situacemi“ (s. 292), např. u nájmu (s. 295) nebo mandátu (s. 296). Životní potřeba si vynutila přijetí i dalších způsobů, jak zrušit smluvní obligaci bez splnění dluhu, anebo způsobem suplujícím splnění, jakým je typicky započtení (s. 299 a násl.). Následující kapitola se věnuje otázkám spojeným s prodlžením (s. 303 a násl.). Tím se výklad hmotného práva uzavírá.

Poslední dvě kapitoly pojednávají o procesních otázkách – o žalobách a římském civilním procesu, jakož i o exekuci a konkursu. Procesní právo starého Říma se od našeho civilního procesu lišilo v mnohem větší míře než právo smluvní, a to dokonce i v základním pojetí. Soudobé zákonodárství vychází z konceptu, že základem je subjektivní oprávnění založené hmotným právem a že žaloba se nástrojem, jak se splnění obligační povinnosti s podporou státní autority domoci. Římské právo bylo jiné i v tomto základu a stavělo se k věci opačně. Základem pro ně byla žaloba – zásadní byla odpověď na otázku: *qualis actio*? Krom toho dnes např. neznáme fáze řízení *in iure* a *apud iudicem*, na nichž se stavělo, neznáme striktně oddělenou soustavu žalob, nezbytnost držet se důsledně slovních formulí přesně stanovených (takže i pouhé přetřknutí mohlo mít fatální následky) atd. Přesto některé myšlenky zůstaly, např. zásada *bis de eadem re ne sit actio*, které se Bělovský věnuje na s. 327 a násl. Recenzent vzpomíná, jak silně na něho v jeho právnických počátcích zapůsobila Heyrovského věta o osudu insolventního dlužníka, jež nikdo ani jako otrocka nechtěl vydražit: „Bylo-li více věřitelů, mohli tělo dlužníkovu rozsekati na kusy a mohl si každý useknouti kus, jak velký chtěl.“²³ I tomuto právnímu pravidlu budícímu makabrozní představy, se Bělovský věnuje a utěšuje čtenáře poznámkou, že právo rozčtvrtit dlužníka „v praxi nebylo vykonáváno“ (s. 331).

Bělovského dílo zřetelně přesahuje nároky kladené na pouhou učebnici. Výklad římského smluvního práva je podán, jak řečeno, v kvalitě s parametry vědecké monografie.

²² Recenzent s odstupem času docela lituje, že se při poradách nad přípravou občanského zákoníku neprosadil Melzerův návrh na obnovu tradiční terminologie a na návrat *ručení* (náhražkou za tzv. objektivní odpovědnost) i na změnu stávajícího *ručení na rukojemství* (jež dnes přežívá již jen v zákoně směnečném a šekovém). Občanský zákoník se sice pokusil s nejasným pojmem odpovědnosti vypořádat po svém a jinak, v literatuře je pojetí právní odpovědnosti, jak se u nás ustálilo někdy před šedesáti lety, stále vitální.

²³ HEYROVSKÝ, Leopold. *Civilní právo římské*. 5. vydání. Praha: Všehrd, 1921, s. 30.

Kniha však zcela jistě nemá význam jen pro českou právní romanistiku a právní historii vůbec, pro niž jistě reprezentuje důležitý vklad poznání a myšlenek. Jde také o publikaci, která představuje podstatný přínos pro teorii smluvního práva a poznání jeho základů. V tomto smyslu má význam i pro platné soukromé právo, na něž Bělovský ostatně na různých místech svého díla odkazuje, ať již při výkladu fiducie či v jiných souvislostech, a pro teorii práva vůbec. Co si zaslouží ocenění, je výborný styl, kterým je kniha napsána. Čtenář se neutápí v komplikovaných souvětích ani v pythických formulacích. Čtenář nepoznamenaný latinou nepochybně rovněž ocení, že Bělovský svůj výklad sice provází a dokládá latinskými sentencemi římských právníků, leč latinské citáty provází zdařilými překlady. Co však recenzovanému dílu citelně chybí, je rejstřík usnadňující hledání v obsahu. V tom směru se mělo nakladatelství Auditorium vynasnažit o vyšší míru uživatelského komfortu. Leč dozajista lze recenzi uzavřít, že Petr Bělovský napsal dobrou knihu, která si zaslouží zájem a pozornost.

Karel Eliáš*

Brożek Bartosz. Umysł prawniczy. Kraków: Copernicus Center Press, 2018, 274 s.

Bartosz Brożek (nar. 1977) patří k nejvýraznějším, nejcitovanějším i nejpłodnějším reprezentantům současné polské právní vědy. Jeho vědecký záběh je mimořádně široký: na začátku profesní dráhy převládaly práce vyrůstající z analyticko-logické tradice (za zmínku stojí zejména monografie *Defeasibility of Legal Reasoning* vydaná v roce 2004 v nakladatelství Zakamycze či třeba publikace *Methods of Legal Reasoning* sepsaná ve spoluautorství s J. Stelmachem a vydaná v roce 2006 v nakladatelství Springer). Posléze je patrné rozšíření zájmu o diskurzivní pohledy (srov. monografii *Rationality and Discourse. Towards a Normative Model of Applying Law* vydanou v polském Wolters Kluwer v roce 2007) a různé argumentační techniky, a to jak *lege artis* (mj. *The Art of Legal Negotiations* z roku 2012, kterou B. Brożek sepsal s J. Stelmachem), tak i *non lege artis* (*Sztuka manipulacji* vydaná v roce 2019 ve Varšavě, spoluautorství s J. Stelmachem). Stranou pozornosti však nezůstaly ani obecnější otázky týkající se „světa bytí“ (recenzenty byla v odborném tisku vyzdvihoována zejména monografie *Normatywność prawa* z roku 2012, jakož i *Rule-Following. From Imitation to the Normative Mind* vydaná v témže roce). V posledních letech se však stále častěji věnuje i tématům příznačným pro kognitivisty a neurobiology. Souvisí to nepochybně s tím, že vedle působení na katedře právní filozofie a právní etiky Právnické fakulty Jagellonské univerzity v Krakově je Brożek i ředitelem krakovského Koperníkova centra pro mezioborová studia.

Obě oblasti zájmu, tj. právněteoretická a kognitivní, se v roce 2018 protnuly a vyústily ve vydání zde recenzovaného, nesmírně zajímavého a originálního díla zkoumajícího „architekturu právní mysli“ (s. 14). Ústřední otázka, kterou autor na stranách této knihy

* Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš, Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. Příspěvek vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO: 68378122.